

Η ημερίδα της Ελληνικής Αρχαιομετρικής Εταιρείας στο ΥΠΠΟ

Μια εντελώς ξεχωριστή, σε κατεύθυνση και θεματολογία, συνάντηση αρχαιολόγων και ειδικών από τις θετικές επιστήμες έγινε πρόσφατα (7.5.2007) στο κτίριο του Υπουργείου Πολιτισμού, Μπουμπουλίνας 22, Αθήνα. Ήταν η ημερίδα με τίτλο «Θετικές Επιστήμες και Αρχαιολογικά Υλικά: Οι φορείς της αρχαιολογικής έρευνας συζητούν και προτείνουν», που έγινε με την οργανωτική μέριμνα της Ελληνικής Αρχαιομετρικής Εταιρείας (ΕΑΕ) και υπό την αιγίδα του Υπουργείου, για να εορταστούν, με τον τρόπο αυτό, τα 25 χρόνια από την ίδρυση της Εταιρείας. Από τον τίτλο της ημερίδας, αλλά και από τον τόπο που έγινε, γίνεται φανερό η ιδιαίτερη σημασία της. Βασική αρχαιομετρική έρευνα και εφαρμογές γίνονται σήμερα από τα ερευνητικά ιδρύματα, την Αρχαιολογική Υπηρεσία, τα ΑΕΙ, τα ΤΕΙ, τις ξένες σχολές και από τους ιδιωτικούς φορείς. Εξάλλου, το μάθημα της Αρχαιομετρίας διδάσκεται ήδη στις περισσότερες περιφερειακές και κεντρικές πανεπιστημιακές σχολές και στο ΕΜΠ, με χαρακτηριστική ωστόσο εξαίρεση –και υστέρηση– το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Κατά τη διάρκεια της ημερίδας, οι αρχαιολόγοι, ομιλητές ή ακροατές, είχαν την ευκαιρία να κάνουν μια συνολική αποτίμηση των δυνατοτήτων που έχουν οι αρχαιομετρικές μελέτες στην Ελλάδα σήμερα, αλλά και να συνεισφέρουν με την κατάθεση των προβληματισμών και των απόψεών τους. Οι θετικοί επιστήμονες είχαν την ευκαιρία να συναντηθούν μεταξύ τους, να ενημερωθούν για τις δραστηριότητες και τις ερευνητικές κατευθύνσεις άλλων συναδέλφων τους

αλλά και να καταθέσουν τις προτάσεις τους για περισσότερο αποτελεσματικές συνεργασίες μεταξύ φορέων και ερευνητικών ομάδων. Στο κάλεσμα της ΕΑΕ ανταποκρίθηκαν με προθυμία ερευνητές όχι μόνο από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη αλλά και από αρκετές περιοχές της περιφέρειας (Ρόδος, Καλαμάτα, Πάτρα, Ιωάννινα, Θράκη, Κρήτη κ.λπ.), που κατέθεσαν αρκετές νέες και ενδιαφέρουσες ιδέες και προτάσεις, τις οποίες η Εταιρεία δεσμεύθηκε να συγκεντρώσει, να επεξεργασθεί και να προωθήσει στα αρμόδια υπουργεία και άλλα κέντρα αποφάσεων. Οι παρευρισκόμενοι πληροφορήθηκαν με ικανοποίηση της δημιουργία νέων ομάδων στη Θράκη, την Ήπειρο και την Πελοπόννησο, που ασχολούνται με αρχαιομετρικά ζητήματα και παράγουν ήδη και αποτελέσματα των δραστηριοτήτων τους, σ' έναν τομέα που, όπως γνωρίζουν οι παλαιότεροι, απαιτεί διεπιστημονική προσέγγιση, πολυετή εξειδίκευση και ερευνητικό μόχθο, καθώς τα αρχαιολογικά ευρήματα είναι, από φυσικοχημική άποψη, «δύσκολα» υλικά. Οι προοπτικές φαίνονται ευνοϊκές για μια καλύτερη συνέχιση των αρχαιομετρικών ερευνών στη Χώρα, αυτό διαπιστώθηκε στην ημερίδα. Τόσο οι αρχαιολόγοι όσο και οι θετικοί επιστήμονες δείχνουν ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μελέτη της πολιτισμικής κληρονομιάς. Όλες οι πλευρές, ωστόσο, περιμένουν περισσότερη και πιο αποφασιστική υποστήριξη από τους εκάστοτε υπεύθυνους για τον Πολιτισμό, την Ανάπτυξη και την Παιδεία του τόπου. Το

ενδιαφέρον και το χαιρετισμό του Γ.Γ. του ΥΠΠΟ μετέφερε στη συνάντηση, η Διευθύντρια Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Δρ Β. Βασιλοπούλου.

Νέες μελέτες για την προϊστορική ηφαιστειακή έκρηξη στη Θήρα

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν προξενήσει στη διεθνή επιστημονική κοινότητα τα αποτελέσματα των νέων χρονολογικών και ηφαιστειολογικών ερευνών που δημοσιεύονται το τελευταίο δωδεκάμηνο σε επιστημονικά περιοδικά, σχετικά με τη «μινωική» έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας. Τον Απρίλιο του 2006 δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Science* (τ. 312, σ. 548-594) από τους W.L. Friedrich, B. Kromer, M. Friedrich, J. Heinemeier, T. Pfeiffer και S. Talamo εργασία με τίτλο «Santorini eruption radiocarbon dated to 1627-1600 BC». Περιέχει αποτελέσματα χρονολόγησης με την τεχνική του ραδιοάνθρακα δειγμάτων ξύλου ελιάς από τη Σαντορίνη, το οποίο βρέθηκε θαμμένο κάτω από ηφαιστειακή τέφρα. Το εύρημα θεωρήθηκε μοναδικό λόγω του γεγονότος ότι το δένδρο από το οποίο προέρχεται ήταν ζωντανό τη στιγμή της μεγάλης έκρηξης του ηφαιστείου, γι' αυτό και η εύρεση ηλικίας του εξωτερικού δακτυλίου του συμπίπτει με το χρόνο της έκρηξης. Η ηλικία, η οποία υπολογίστηκε ότι είναι 1613 ± 13 π.Χ., αφενός μεταθέτει σχεδόν 100 χρόνια νωρίτερα τη μεγάλη έκρηξη του ηφαιστείου, που εθεωρείτο η αιτία της καταστροφής του μινωικού πολιτισμού, αφετέρου αναμένεται να επηρεάσει τις χρονολογικές συσχετίσεις και άλλων γεγονότων στην ανατολική Μεσόγειο. Όσον αφορά στον όγκο της τέφρας του πυροκλαστικού και του λοιπού υλικού που

εκτονώθηκε από τη μεγάλη έκρηξη, νέες ηφαιστειολογικές μελέτες ολοκληρώθηκαν τον Ιούνιο του 2006 με τη συνεργασία ερευνητών από το University of Rhode Island, το ΕΚΘΕ και το ΙΓΜΕ. Τα αποτελέσματα δημοσιεύθηκαν τον περασμένο Αύγουστο στο περιοδικό *EOS* (Hώς 87/34, σ. 341-342) από τους ερευνητές H. Sigurdsson, S. Carey, M. Αλεξανδρή, Γ. Βουγιουκαλάκη, K. Croff, C. Roman, Δ. Σακελλαρίου, Χ. Αναγνώστου, Γ. Ρουσιάκη, Χ. Ιωακείμ, Α. Γκόγκου, Δ. Μπάλα, Θ. Μισαρίδη και Π. Νομικού, υπό τον τίτλο «Marine investigations of Greece's Santorini volcanic field». Βάσει των νέων μελετών, γνωρίζουμε ότι περίπου 60 κυβικά χιλιόμετρα (!) υλικού βγήκαν από τον ηφαιστειακό πόρο τον 17ο αιώνα π.Χ. και κάλυψαν ολόκληρη την επιφάνεια των θηραϊκών νησιών, αλλά και αρκετές δεκάδες μέτρα του θαλάσσιου πυθμένα. Πρόκειται, δηλαδή, για μια από τις μεγαλύτερες ηφαιστειακές εκρήξεις που έχουν γίνει σε παγκόσμια κλίμακα στη διάρκεια των τελευταίων 5000 χρόνων, συγκρίσιμη σε μέγεθος με αυτήν της Tambora της Ινδονησίας του 1815 και μεγαλύτερη σε όγκο ηφαιστειακού υλικού αυτής του Krakatau του 1883. Μάλιστα, ερευνητές από το ίδιο ξένο πανεπιστήμιο (Rhode Island, Narragansett, ΗΠΑ) έχουν εκδηλώσει έντονο ενδιαφέρον για την ποιοτική, ποσοτική και χρονολογική μελέτη πιθανών φαινομένων Tsunamis και στον κόλπο του Μιραμπέλλο της Αν. Κρήτης, όπου μια άλλη μικτή ομάδα ελλήνων και ξένων ειδικών συνεχίζουν με γεωτρήσεις, χαρτογραφήσεις και γεωφυσικές διασκοπήσεις ένα άλλο, αντίστοιχα ενδιαφέρον γεω-αρχαιολογικό πρόγραμμα.

Έκδοση μονογραφίας για το Χρυσοκάμινο, Αν. Κρήτης

Η μοναδική, μέχρι σήμερα, προϊστορική ανασκαφή στον ελληνικό χώρο, που σχεδιάστηκε εξ αρχής με σκοπό να μελετηθούν οι πρακτικές παραγωγής χαλκού στην πρωτομινωική Κρήτη είναι αυτή του Χρυσοκάμινου, που έγινε πριν από μερικά χρόνια με επικεφαλής τον Philip P. Betancourt, καθηγητή στο Temple University, ΗΠΑ. Τα αποτελέσματα της ανασκαφικής και λοιπής έρευνας που ακολούθησε ήταν εξαιρετικά καρποφόρα για τον εμπλουτισμό της γνώσης μας σχετικά με την πρώιμη χαλκουργία του Αιγαίου, αφού η κεραμική και άλλες χρονολογικές προσεγγίσεις τοποθετούν τη δραστηριότητα μεταξύ της Τελικής Νεολιθικής και της ΠΜ-II/III εποχής. Ύστερα από μια πραγματικά διεπιστημονική προσέγγιση και σύμπραξη πολλών ερευνητικών ομάδων από την Ελλάδα και το εξωτερικό, έρχεται σαν επιστέγασμα μια ειδική για το Χρυσοκάμινο μονογραφία 460 σελίδων, που εκδόθηκε πρόσφατα σε ειδικό τόμο (Supplement 36, 2006) του περιοδικού *Hesperia*. Τριάντα ένας συγγραφείς υπογράφουν τα 36 άρθρα του τόμου, που έχουν διαρθρωθεί σε τρεις ενότητες και 14 προσαρτήματα, συνοδευόμενα από μια πλούσια βιβλιογραφία και ένα βοηθητικό ευρετήριο. Το περιβάλλον, η γεωλογική κατασκευή της περιοχής, οι επιφανειακές έρευνες, η κεραμική, τα λίθινα ευρήματα, οι μεταλλουργικές τεχνικές που εφαρμόζονταν, τα ζωικά και φυτικά κατάλοιπα και πολλά ακόμη επιμέρους ζητήματα παρουσιάζονται με λεπτομέρεια, αξιολογούνται και συσχετίζονται με άλλα, σ' αυτή την υποδειγματική ανασκαφή. Απόρροια των αρχαιομεταλλουργικών

μελετών υπήρξε και μια σειρά πειραμάτων προσομοίωσης παραγωγής χαλκού από κρητικές πρώτες ύλες, βασισμένης στα προϊστορικά πρότυπα, που έγιναν με επιτυχία από το Κέντρο «Δημόκριτος» και αναφέρθηκαν σε παλαιότερο σημείωμα των «Αρχαιομετρικών Νέων».

Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη (Κ' ΑΕΜΘ)

Με τη σύμπραξη του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Μακεδονίας και Θράκης και του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκε και φέτος (1-3 Μαρτίου 2007), για εικοστή συνεχή χρονιά η μεγάλη συνάντηση αρχαιολόγων και άλλων ειδικών για την αρχαιολογική έρευνα που διεξάγεται στον βορειοελλαδικό χώρο, από τον Έβρο ως την Καστοριά. Το συνέδριο δεν ήταν δυνατό να γίνει στο χώρο του Πανεπιστημίου όπως άλλες χρονιές, λόγω –δυστυχώς– απεργιών και καταλήψεων, αλλά φιλοξενήθηκε με απόλυτη οργανωτική επιτυχία στο στεγασμένο αίθριο του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Περισσότεροι από 140 ήταν οι ερευνητές, κυρίως αρχαιολόγοι αλλά και ειδικοί από άλλες επιστήμες που παρουσίασαν τις 88 ανακοινώσεις του συνεδρίου. Σε ποσοστό μεγαλύτερο του 10%, οι ανακοινώσεις υπογράφονταν όχι μόνο από αρχαιολόγους, αλλά και από άλλους ειδικούς, π.χ. γεωλόγους, γεωφυσικούς, χρονολόγους, μουσειολόγους, μορφολόγους κ.ά., με αποτελέσματα από διεπιστημονικές μελέτες. Τέτοιες συνεργασίες δεν παρατηρούνται για πρώτη φορά φέτος στο ΑΕΜΘ, αλλά αποτελούν ήδη τη συνέχεια μιας ερευνητικής τάσης που διαμορφώθηκε πριν από μερικά χρόνια από τους

αρχαιολόγους οργανωτές και συντελεστές του συνεδρίου, και υποδηλώνουν την πρωτοποριακή αντίληψή τους για την έρευνα σύνθετων ζητημάτων της πολιτιστικής κληρονομιάς, μολονότι οι συναντήσεις αυτές ήταν και παραμένουν καθαρά αρχαιολογικές δραστηριότητες. Επιστέγασμα της λαμπρής οργανωτικής εργασίας του συνεδρίου είναι και η τακτική, κάθε χρόνο, έκδοση των αντίστοιχων πρακτικών, που πλουτίζουν τις βιβλιοθήκες των επιστημονικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Χαιρετισμό στο Συνέδριο απήυθνε ο Γ.Γ. του ΥΠΠΟ κ. Ζαχόπουλος.

Το θερινό Σχολείο Αρχαιομεταλλουργίας του UCL

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος το Institute of Archaeology στο University College of London (UCL) διοργάνωσε και πραγματοποίησε πρόσφατα (από 4.6. ως 15.6.2007) έναν κύκλο εντατικών μαθημάτων αρχαιομεταλλουργίας, με τίτλο «Ancient mining technology – Ancient smelting & Metallurgy». Τα μαθήματα έγιναν από έμπειρους μελετητές των αρχαίων μετάλλων, αρχαιολόγους και θετικούς επιστήμονες με την οργανωτική μέριμνα του ορυκτολόγου Thilo Rehren, καθηγητή αρχαιομεταλλουργίας στο UCL και εκδότη του περιοδικού *Journal of Archaeological Science*. Το UCL βρίσκεται, εδώ και χρόνια, σε στενή ερευνητική συνεργασία με ελληνικές ομάδες αρχαιομεταλλουργικών ερευνών, και είναι αρκετοί οι νέοι έλληνες επιστήμονες που έχουν μετεκπαιδευτεί από αυτήν ή από παρεμφερείς σειρές μαθημάτων. Οι καθηγητές H.G. Bachman, T. Shaw και άλλοι ειδικοί δίδαξαν και στο φετινό θερινό σχολείο.

Πληροφορίες στην ιστοσελίδα <http://www.ucl.ac.uk/iams>.

Το Σεμινάριο της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας

Με ανανεωμένη θεματολογία και επιπρόσθετες εκπαιδευτικές δραστηριότητες έγινε και φέτος το τετράμηνο σεμινάριο της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας (ΕΣΕ), στο πρόγραμμα του οποίου περιλαμβάνονταν 24 μαθήματα και 18 πρακτικές ασκήσεις ή εκπαιδευτικές εκδρομές σε γνωστά σπήλαια. Το σεμινάριο της ΕΣΕ αποτελεί ήδη έναν πολυετή θεσμό και απευθύνεται ιδιαίτερα σε νέους φοιτητές ή σπουδαστές Αρχαιολογίας και θετικών επιστημών που επιθυμούν να γνωρίσουν τον θεαματικό κόσμο των σπηλαίων και να ενημερωθούν για τις σχετιζόμενες προς αυτά επιστήμες. Διδάσκουν πανεπιστημιακοί καθηγητές, στελέχη ερευνητικών ιδρυμάτων, αρχαιολόγοι και έμπειροι σπηλαιολόγοι κατά τις βραδινές ώρες των ημερών Δευτέρα και Τετάρτη, ενώ οι πρακτικές ασκήσεις γίνονται τα Σαββατοκύριακα. Εκτός από τα καθαρώς σπηλαιολογικά μαθήματα, έγιναν και διαλέξεις γεωλογικού, αρχαιολογικού και αρχαιομετρικού περιεχομένου, όπως: Στρωματογραφία-παλιοντολογία, εξέλιξη του ανθρώπου στα σπήλαια, αρχαιολογικές μελέτες στα σπήλαια, γεωφυσικές διασκοπήσεις, χρονολογήσεις σε σπηλαιοπεριβάλλοντα κ.ά. Τα θεωρητικά μαθήματα του σεμιναρίου γίνονται κάθε χρόνο στις εγκαταστάσεις της ΕΣΕ, οδός Σίνα 32, Αθήνα, από τον Μάρτιο μέχρι τον Ιούνιο, και πολλές φορές διοργανώνονται αντίστοιχες δραστηριότητες και στη Θεσσαλονίκη από το Παράρτημα της ΕΣΕ στη βόρεια Ελλάδα.

ΑΡΧΑΙΟΜΕΤΡΙΚΑ ΝΕΑ

Πληροφορίες στο τηλέφωνο
210-3617824 ή στην
ιστοσελίδα
www.speleologicalsociety.gr.

Δημοσιεύσεις

A. Giakoumaki / K.
Melessanaki / D. Anglos,
«Laser-induced breakdown
spectroscopy (LIBS) in
archaeological science

applications and prospects»,
*Analytical and Bioanalytical
Chemistry* 383/3 (2007), σ.
749-760.
E. Mantzourani / I. Liritzis,
«Chemical analysis of pottery
samples from Late Neolithic
Kantou-Kouphovounos and
Sotiris-Tepes», *Reports of the
Dept. of Antiquities, Cyprus*
63-76. 2006.

Συνέδρια

EMAC 07: 9th European
Meeting on Ancient
Ceramics, 24-27 Οκτωβρίου
2007, Εθνικό Μουσείο
Ουγγαρίας, Βουδαπέστη.
Πληροφορίες στην
ιστοσελίδα
www.ace.hu/emac07.
POCA 07: 7th Annual Meeting
of Postgraduate Cypriot

Archaeology 19-20
Οκτωβρίου 2007,
Πανεπιστήμιο Κύπρου,
Λευκωσία. Πληροφορίες
στην ιστοσελίδα
<http://www.ucy.ac.cy/~poca2007>.

Τα «Αρχαιομετρικά Νέα»
επιμελείται ο Γιάννης Μπασιάκος
Δρ Γεωλόγος, ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος»

Από το *Journal of Mediterranean Archaeology*, τεύχος 19/2 (2006)

Stratos Nanoglou,
«Regional Perspectives on the Neolithic Anthropomorphic Imagery of Northern Greece»,
JMA 19/2 (2006), σ. 155-176

Στο άρθρο του «Τοπικές προσεγγίσεις στη Νεολιθική Ανθρωπομορφική Ειδωλοπλαστική της Βόρειας Ελλάδας», ο Στράτος Νανόγλου προτείνει μια διαφορετική προσέγγιση στον τρόπο εξέτασης και ερμηνείας της ανθρωπομορφικής ειδωλοπλαστικής της νεολιθικής Θεσσαλίας και Κεντρικής Μακεδονίας από τη μέχρι τώρα επικρατούσα προσέγγιση, η οποία χαρακτηρίζεται ως γενικευτική και προσεγγίζει τα ειδώλια χωρίς να λάβει υπόψη τις συνθήκες στις οποίες κατασκευάστηκαν, χρησιμοποιήθηκαν και απορρίφθηκαν. Στόχος του άρθρου του είναι να εξετάσει τις τοπικές διαφοροποιήσεις στον τρόπο ή τους τρόπους χρήσης των νεολιθικών ειδωλίων και να ερμηνεύσει τις πιθανόν επιπτώσεις που μπορεί να είχαν αυτές οι διαφοροποιήσεις στη ζωή των ανθρώπων των δύο αυτών περιοχών.

Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο (J. Butler, *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*, Routledge, New York 1993) που χρησιμοποιεί ο Νανόγλου, η κοινωνική ζωή των κατοίκων ενός οικισμού βασίζεται στη συνεχή επανάληψη παλαιότερων πρακτικών οι οποίες διαμορφώνουν το πλαίσιο αναφοράς των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, τα ειδώλια, εκτός από την αναφορά τους σε παλαιότερες πρακτικές που αφορούν στην κατασκευή και στη χρήση τους, επαναλαμβάνουν μέσω της αναπαράστασης μια μορφή του ανθρώπινου σώματος. Το ζήτημα που ενδιαφέρει εδώ τον συγγραφέα είναι ακριβώς το πλαίσιο που διαμόρφωναν και πραγματεύονταν οι ανθρωπομορφικές παραστάσεις σε συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες.

Το άρθρο εστιάζει σε δύο βασικές κατηγορίες νεολιθικών ειδωλίων που δίνουν έμφαση στη στάση. Αυτές οι κατηγορίες εξετάζονται, αρχικά, στην πρώιμη νεολιθική περίοδο με βάση ευρήματα που προέρχονται από την περιοχή της Θεσσαλίας και της δυτικής Μακεδονίας. Εκτός από τις δύο κατηγορίες που εμφανίζονται σε όλους τους οικισμούς ή τις περιοχές της πρώιμης νεολιθικής, παρατηρούνται ταυτόχρονα και τοπικές διαφοροποιήσεις στον τρόπο που αποδίδεται η ανθρώπινη μορφή, όπως, για παράδειγμα, τα ειδώλια με εγχάρακτο το κάτω τμήμα και πεπαισμένο σφαιρικό σώμα ή τα ειδώλια τα οποία φέρουν και στήθος και ανδρικά γεννητικά όργανα και τα οποία κρατάνε στο ένα χέρι ένα αντικείμενο σε σχήμα ημισελήνου. Αυτές οι τοπικές διαφοροποιήσεις συναντώνται σε οικισμούς στην κεντρική ενδοχώρα της Θεσσαλίας και όχι στα παράλια (π.χ. Σέσκλο). Σε αντίθεση με την πρώιμη νεολιθική στην ύστερη νεολιθική η ανάλυση βασίζεται σε ευρήματα από τη Μακεδονία και από θέσεις στην Ανατολική Θεσσαλία. Σε αυτή την περίοδο κυριαρχούν τα ειδώλια σε όρθια στάση και με εγχάραξις στα πόδια αλλά παρατηρούνται και τοπικές διαφοροποιήσεις στην απόδοσή τους. Επιπλέον στη Θεσσαλία κυριαρχούν τα στατικά ειδώλια και τα ακρόλιθα.

Ο συγγραφέας εξηγεί ότι οι διαφοροποιήσεις στην απόδοση των ανθρώπινων μορφών από τοπικές κοινωνίες στη Θεσσαλία επέτρεψε τη διαμόρφωση μιας τοπικής ταυτότητας η οποία διατηρήθηκε στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς στο οποίο χρησιμοποιούνταν αυτά τα ειδώλια. Η συνεχής επανάληψη και η συνεχής χρήση ενός τύπου του ειδωλίου δηλώνει μια συγκεκριμένη πραγμάτευση του ανθρώπινου σώματος από τις κοινωνίες της κεντρικής Θεσσαλίας, διαφορετική από τις κοινωνίες που βρίσκονται ανατολικά ή δυτικά της Θεσσαλίας ή τις τοπικές κοινωνίες της Μακεδονίας.

Ο Νανόγλου καταλήγει ότι σκοπός της σύγκρισης του υλικού πολιτισμού δύο διαφορετικών περιοχών δεν είναι να φτιάξουμε ένα χάρτη με θέσεις που έχουν σχέση μεταξύ τους ή να βρούμε ένα κοινό παρελθόν με ομοιότητες που συμβολίζουν κοινή εθνική ταυτότητα και πολιτισμικές επιδράσεις εξαιτίας της μετακίνησης πληθυσμών ή αγαθών. Οι διαφορές μεταξύ των δύο περιοχών αναδεικνύουν τις διαφορετικές δυνατότητες που θα είχε κανείς στην προσπάθειά του να τοποθετήσει τον εαυτό του σε έναν κοινωνικό ιστό, ο οποίος ήταν μερικώς διαμορφωμένος. Αν δούμε τις αναπαραστάσεις όχι ως μαρτυρίες ενός παρελθόντος που μας αποκαλύπτουν την αλήθεια γι' αυτό, αλλά ως υλικά εφόδια τα οποία οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για να κατανοήσουν και να διαχειριστούν τη ζωή τους, τότε μπορούμε να ανασυνθέσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι κάτοικοι των περιοχών αυτών είχαν τη δυνατότητα να επέμβουν στον κοινωνικό ιστό, χρησιμοποιώντας στοιχεία που ήταν ήδη φορτισμένα με σημασία.

Σοφία Αντωνιάδου
Αρχαιολόγος, επιμελήτρια Μουσείου
Πιερίδη – Αρχαίας Κυπριακής Τέχνης